

DOKUMENTUM

BABITS MIHÁLY ISMERETLEN VERSE ADYRÓL

Ady halála után a *Nyugat* emlékszámot adott ki, melyben írók, költők, szerkesztők és tudósok tettek hitet az *Új versek* költője mellett. A jobboldali *Új Nemzedék* 1919. március 18-án válaszolt is erre a megemlékezésre: egyrészt a „modern íróársak”-ról beszélő Ady „orrbefogó gesztusá”-t emlegette, másrészt pedig szenzációt is vélt találni: „... negatív érdekessége a számnak [ti. a *Nyugat* emlékszámanak]: Babits Mihály nem nyilatkozott.” A szándék nyilvánvaló, a próbálkozás nem új: az Ady nevében gyülekező és szerveződő irodalmi progresszió sorait akarták, próbálták így is megbontani. Tervük azonban nem sikerült. Babits hamarosan egy hosszabb tanulmányban, aztán *A húszéves Nyugat ünnepére* c. versben és számtalan megemlékezésben hirdette és vallotta később is költőtársa meghatározó, központi jelentőségét.

Az Országos Széchényi Könyvtár Babits Archivumából nemrég került elő a következő — már fakuló és nehezen olvasható — kézirat, amely Török Sophie „1920 előtti?” megjegyzésével minden bizonnyal egy 1919 tavaszán keletkezett verset őriz.

Azt talán, amit az *Új Nemzedék* számon kért Babits Mihálytól.

ADY

Te elindulsz a fényes hómezőkön —
én visszabújtam a klastromba, nézd!
Ó könyves klastrom, s bús bor az oltáron —
S a szerzetes köszönti a vitézt.

A szerzetesek tudnak ám temetni, —
de tégedet magunkba temetünk,
és könyveinkbe, s oltárunk borába,
hogy légy erős és örök bor nekünk.

Neked jogod volt meghalni, ki éltél
s van: élni, ki meghaltál — ó de *mi*
te élsz mibennünk, mi haltunk tebenned
s magunkat fognánk elfelejteni,

Ha téged felednénk. Ó mit ér a
szerzetes, ha nincs könyve s nincs bora?!
De lelked vére kelyhünkbe csurrant
mielőtt lelke lelkednek bora

Surrant volna a fényes hómezőkön
mint holt vitéz fekete paripán —
Oltár előtt mi, fölemelt kehellyel,
[olvashatatlan szó] nézünk a Tűnt után

Mint gyászoljalak hogyan dicsérjelek
ha kölcsön nem veszem a te szavadat?
Hogyan dicsérheti a napot a rét, berek,
erdők, rőt ormok, puszták és tengerek
ha nem avval a sugárral amelyet
a Nap ad nekik, maga a Nap?

[A kéziratban még két, alig olvasható szakasz következik.]

Közli: SIPOS LAJOS

ISMERETLEN GELLÉRI-NOVELLÁK A PESTI HÍRLAP VASÁRNAPJÁBAN

Vasárnapi képes melléklet, a *Pesti Hírlap* ajándéka, egy kis egzotikum, tudományos érdekesség az uraknak, egy kis divat, színházi pletyka a hölgyeknek. Ez volt, ez is volt a *Pesti Hírlap* Vasárnapja.¹ A *Pesti Hírlap*, a középosztály lapja, a félig konzervatív, félig liberális, félig művelt, felemás politikát valló réteg igényeit elégítette ki. És ezeket az igényeket kellett kielégítenie mellékletének is, érdekesnek kellett lennie, de nem izgatónak, nem bal oldalinak, de jobb oldalinak

¹ A *Pesti Hírlap* heti képes melléklete 1929–33 és 1935–37 között. Szerkesztője 1930-tól Szegi Pál. Utóda a *Képes Vasárnap* lett.

sem. Mégis sok színűnek és tág horizontúnak. Eklektikus igények, eklektikus melléklet — ha csak a fejezetcímeket olvassuk is: *Divat*, *Asszonyoknak*, *A világ minden tájáról*, *Miniatűrök (írókról)*, *A színház világa*, *Technika és Tudomány*. És a szerzők: Harsányi, Bús Fekete, Dekobra; de néha Déry Tibor és József Attila. Valóban, első pillantásra csak egy szerény jelentőségű, gazdagon illusztrált képes melléklet a vasárnapi reggeli mellé, semmi több. De, ha figyelmesen átolvassuk az egyes évfolyamokat, a csillogó felszín mögött egy konok és tudatos szerkesztői koncepciót figyelhetünk meg. Egy-egy limonádé árnyékában, fedezetében bal oldali, haladó írók — magyarok és külföldiek. Harsányi Zsolt vezércikke és a Légrády-féle „Igazságot Magyarországnak” irredenta gyűjtemény társaságában Pap Károly és Illyés Gyula írásai. Bizarr kép, de célravezető. A megjelenés nyilvánosságot és pénzt jelentett, de nemcsak ezt; e kerülő úton a leghaladóbb, legradikálisabb nézetek is eljutottak a jószemű olvasóhoz. Hiszen e lapokon Gorkij, Knut Hamsun írásaival is találkozhattak, és a „Trianon tévedései” mellett Szabó Pál, Nagy Lajos nevével.

Konok, tudatos szerkesztői koncepcióról beszélünk, hozzátehetjük, egy ravasz, ügyes és taktikus, de célját sosem tévesztő arc villan felénk e lapokról; Szegi Pál arca. A jóbarát, a tanítvány, Gelléri Andor Endre ilyennek látta: „Mert csak egy ifjú a mezőn, ahol a csipkerózsa-bokor mögül eléje lép az első meztelen asszony, csak az tudott olyan áhítattal felnézni és izgulni az eléje táruoló szépen, mint én bámultam a tündéri Szegire. Pusztán a két szemét, e csillogó vagy elboruló golyókat, tehetségesebbnek tartottam, mint tíz esztétát a régi Nyugat-gárdából.”² E forró barátság nyomai segítettek az alábbi novellák felkutatásában. De Szegi jelentősége mindenképpen túlnő e barátság keretein. Hiszen láttuk, szerkesztői tevékenységében nemcsak Gelléri, de sok más fiatal bal oldali író szereplését tette lehetővé, lapjában jelentek meg Kosztolányi kínai rajzai és a diák Weöres első versei is. Szegi Pál művészettörténésznek tanult, műkritikái kapcsán Pogány Ö. Gábor alapos műveltségét és elfogulatlan ízlését dicséri.³ Lapjában Schopenhauer-ről, Flaubert-ről, Dosztojevskij-ről szóló írásaival, verseivel és novelláival, Walt Whitman fordításával találkozhatunk.⁴ Kritikáit, többek között a József Attiláról szólót, a *Nyugat* is közölte.⁵

Az alábbi novellák ürügyén talán aránytalanul sokat szóltunk a lapról, amelyben megjelentek, és a szerkesztőről, aki megjelentette

² GELLÉRI A. E.: *Egy önérzet története* — Szépirodalmi Kiadó 1966. 245.

³ POGÁNY Ö. G.: *Szegi Pál halálára* — Műterem, 1958. jan. 3.

⁴ Önálló kötete — a Magyar Irodalmi Lexikon (Akadémiai K., 1963) adataival ellentétben — nem jelent meg.

⁵ SZEGI P.: *József Attila: Nagyon fáj* — *Nyugat*, 1937. I. 225.

azokat. Tettük ezt mégis annak érdekében, hogy felvázoljuk a hátteret, a kontrasztokat és kontúrokat, amelyek között ezek az írások felbukkantak.

A *Pesti Hírlap* Vasárnapjában az 1930-as években általában fél-évenként-évenként megjelent egy-egy Gelléri-novella is. Így a már ismert *Biztosítónál*, míg mások — például a *Kincs* vagy a *Majompecsenye* — alacsony színvonaluk miatt nem kerültek be egyetlen kötetbe sem. Az alábbi két novella azonban még az igen magas mércéjű Gelléri-oeuvre-ön belül is méltatlanul elfelejtett, jelentős alkotás. Mindkettő Gelléri egy-egy novella-típusának jellegzetes darabja, annak minden érényével együtt.

A *Részegek* a *Pesti Hírlap* Vasárnapja 1931. augusztus 15-i számában, tehát még az első kötet, a *Szomjas ínások* előtt jelent meg. Jellegzetesen fiatalkori frás; e szimbolikus történet talán a fiatal Gelléri egyik legszebb darabjával, a szexuális vágyálmokból a valóságra ébredő *Szabadulással* rokon. Tömörségével, zaklatottságával, tragikumával pedig a népballádákhoz áll közel. E mű a korai Gelléri-novellák néha még primitív, de jellegzetes expresszivitását is jól tükrözi.

A másik, eddig ismeretlen novella, a *Nyitás* az 1935. augusztus 6-i számban jelent meg. Főszereplője Tir, akinek vándorló alakjával már a *Varázsló segíts!*, *A vándor* és a *Farsang* című novellákban, valamint *A nagymosoda* című regényben is találkozhattunk, így a mű új színekkel gazdagítja a különös próféta legendáját. Ki volt Tir? Gelléri regényében így ír róla: „A forradalmi álmok csillogva lázongtak kormos fejében, Kínáról doromboltak, sárga hegyeket gördítettek el kagylóhéjakon.” Tir János, a fűtő Kínába akar menni, mert a Friss Újság szerint ott most forradalom van és harcolni lehet a szegényekért, de addig még kinyit egy-egy páncélszekrényt, megvigasztal egy-egy pórul járt ligeti színésznőcskét és megtréfál társaival egy-egy gyári gondnokot. Ahány novella, annyi szerep, de változatlan a hit, a szándék, a küzdelem a szegényekért. Mert a népmesék szegénylegénye ő, novellákon át, bújkáló alakjával Gelléri legendát teremt. Egy népi hőst, akinek csodái hétköznapi csodák, akinek alakját elnyeli az éjszaka, de búcsúzóul még visszaint: „Jó világ jön hamarosan a szegényemberekre!” és „látták, amint Kína felé halad, s erről a szabadság jöveteléről beszélték még egy év múlva is.”⁷

⁶ A *Pesti Hírlap* Vasárnapjában megjelent GELLÉRI-novellák: *Részegek* — 1931. április 5.; *Találka előtt* — 1931. augusztus 15.; *Biztosítónál* — 1932. május 8.; *A cipőszinór* — 1933. május 28.; *Nyitás* — 1935. augusztus 4.; *Majompecsenye* — 1936. június 14.; *Kincs* — 1936. november 8.

⁷ *A vándor* — Összegyűjtött novellák. 321.

RÉSZEGEK

Írta: Gelléri Andor Endre

A fákon mint apró csengők himbálóznak a rügyek. Jön a szél... megszólalnak: Szere-lem! Szere-lem! Az ablakok csodálkozó arccal hallgatják: Iga-zán? Iga-zán? S földerülve tovább sűgják a szobák mélye felé: Hollá, hallottuk a fáktól: Szerelem! A lányok megremegnek e csengő üzenettől. S mikor haranghívásra misére mennek, még fényesebben égnék. A fiúk is részegek máma és hallgatják a virágos szelet: Szere-lem!

— Te-e! — kiáltja fölriadva az egyik s részegen — tudod te ki vagyok én? Én vagyok a Hold!

— Én meg a Csillag! — kurjantja a másik. — Ihaj, én vagyok az a ragyogó szép csillag! A bor mámore és a tavasz mámore ragadta el őket.

S máris sétálni indulnak: a tántorgó Hold és a Csillag. A többiek melán báméskodnak utánuk, de hirtelen fölugrik közülük a fekete kovácslegény s rácsap öklével a combjára!

— Én vagyok az Éjszaka!

S fut feljűk tág szemmel és fulladtan kiabálja: Megáll-jatok! én va-gyok az Éj-szaka, várjtok, hová mentek nélkülem?!

Azok dűlõngve megállnak az erdõ mélyzöld részínél. Bent-rõl fájdalmas kűrt harsan: ott kínlódik kűszködve, kezeit véresre verve a kelepcébe jutott szél.

S a kocsmából már utánuk botladozva a többiek, mint a részeg méhek, mint a bor pillangói, ólomszárnyon! S elérik kacagva a Holdat, a Csillagot, az Éjszakát! Velük táncolnak a napfényben, azután abba-hagyják zihálva:

— Fogjunk egy lányt — rõppenti az egyik.

— Azt, azt! — zűgja valamennyi.

— Hiszen — mondja élűkre lépve a sunyi ács — ma úgyis húsvét hétfűje van.

— Ne mondd? — bàmul rá a kék szemű kűműves. — Hűsvét? Hol van még húsvét — s messze legyint.

— Hol van, hogy hol van? — tajtékozza az ács. — Itt van a tenyereembe. És húsvét van, mert úgy tetszik. . . — s utána

kiáltozzák a többiek is: — ma húsvét van — s lóbálják magukat danolva —, húsvét van!

S mintha a kék égről hasítanak le a naptár lapjait: az egyik fehér felhő hétfő, a másik ködszínű kedd, szerda... vasárnap... s fölragyog előttük az ünnep piros betűkkel: Oh emberek, parancsotokra... húsvét van... .

— Persze, húsvét! Persze, öntözzük meg a lányokat! Vivát!

Mögöttük magas csúccsal állnak a hegyek: zöld ingjük alól mint a napveríték csorog a sok patak. S a lányok nemsokára gyanútlan jönnek ezen az úton a templomba. S a legények már sunyin ott lesnek a legelsőre, részeg gyűrűt fonva a kút körül... a bamba mézáróslégény van a rúdnál... a kút tele hús, tiszta vízzel... még két legény áll a rúdhoz, húzni a vizet... mert már száll az egyik lepke fényesen... s elébe ugrik a Hold, mellette röhög az Éjszaka: ma húsvét van, Anna!

A lány rémülten remeg (Jézusom!), azután röppen karról karra és sírva a vályúra omlik.

A vödör lihegve fölszalad; a Hold jéghideggel szemem önti a lányt.

— Légy józan mindig, Anna!

És fogják, míg rázuhan a Csillag vödre is. De az ács meg szeretné csókolni is... a részeg Éjszaka nem látja és újra önt... s ráönt a prüszkölő ács fejére... s karról karra, kacagva... röpül ázottan a hahótában a lány s levetik a poros útra.

— Ha-ha-ha — röhögnek a legények.

Azután más lányok jönnek erre. Mint a színes lepkék. A legszebb lebben erre; kényes szárnyai a fénybe csapódnak; orcái aranyosak és pirosak; ruhája fekete, szűken a derékban: á... ez az igazi lepke... s közben a másik elázva, sírdogálva ballag el... látják a közeledőt s nézik a távolodót... ettől szilajabbak lesznek... csak gyere, gyere lelkem, annyiszor sóhajtottunk hiába, érted... a lány keresztet vet, térdet hajt a feszületnél: s jön kísérve a nap szép porától: a saját jókedvétől... a legények lapultan várják... nyelnek... de lassan jön... lassan a háló felé... A legszebb lepke... oh, el ne szálljon!

— Jóreggelt! — rohan elébe az ács, aki már nem bír magával.

— Adjon az Isten! — biccent hűvösen.

Odafut a Hold... egyre többen... bilincsbe szorulnak... gonoszán nézik... ez a szép csipke, ez a selyem derék... ez a szép lány!

— Jóreggelt! — harsannak fel vadul s már röpül... sikít... nevetnek... karról karra... csókról csókra... jóreggelt, jóreggelt... rajta van a vályún... rohan a vödör... arcába csattan a víz... megfordul borzongva... ó, hogy ázik a csipke... vizes a derék... gyűrött a szoknya... a haja ziláltan szétvetődik... harapja az ajkát... a kezével kapaszkodik üstökökbe... a lábával rugdal: Engedjétek, engedjétek — és nagyon sír.

— Még csak én! Még csak én! — tombolnak.

S a vödör egyre emelkedik: a kútból ragadják a vizet... rá a lányra... vissza a vödröt... újra föl... én is... én is...

Mikor már tiszta víz a háta, megfordítják... telecsapja az arcát az első vödör... fojtja a torkát a második... a szívét dermeszti a harmadik... kígyózik el a keblinél... le a combján... reszket... remeg... köhög... de nem hallják... csak öntik... még én! még én is!... s mikor a rekedt kiáltás elfogy, némán csobog alá a víz. Ó, szegény vízitündér!... s a kút mély, sok benne a víz... húzd! húzd!... s a vödör locsogva suhan.

— Sok a víz, húzzuk! — állat-szemük mondja.

De már engedjétek, engedjétek el ezt a lányt!... zivatar verte végig... vad felhő volt a kezetek... a szárnya letört... hogyan röpül misére?... a mészáros elugrik izzadva a rúd végétől: Engem is engedjétek önteni. Én csak húztam!

— No öntsd.

Ő önti az utolsó vödör vizet... a víz zuhan és leomlik... milyen különösen... tágul a legények köre... most a mészároslegény kezében van a vödör... valaki hátrább tolja őket fagyos arccal: vissza, vissza... Egy mégis kilép, de megtorpan... a szél hideg arccal fúj el köztük... ostor pattog

messziről: ki hajtja erre vak lovait, míg fölemelkedik a fekete vödör, fekete vízzel s amint fagyosan loccsan, elnyomja a lány szívét?! . . . S borzognak a kútnál. . . no, mozdulj meg te leány. . . és szállj el! és menj a misére! . . . Azután szöknek. A Hold kezdi: Én eltűnök, itt se voltam, én a Hold vagyok. . . Az Éjszaka hallja ezt és sápadtan elfut ő is. . . most a Csillag röpül reszketve. . . így osonnak. . . így menekülnek. . . a Hold. . . a Csillag. . . az Éjszaka. . . a parasztok. . . az ács. . . csak a mézáróság áll még a fekete vödörrel.

— Hová mentek hát? — suttogja.

— Ó, te voltál az utolsó, te mézáróság, te voltál — kiáltják messziről. Honnan jön ez a hideg kiáltás?

S a lány elázott díszében mintha álmodná a halált. . . nem tud már szállni. . . zengő víz csöpög a hajából a mély kút tükrébe. . . s ott suttog alant a vízcsepp. . . egy. . . kettő. . . három. . . négy. . . öt. . . hat. . . S lassan körök kezdenek keringeni a csöppök körül és hallatszik a kút mélyéből a számlálás: ez a csöpp volt a Hold. . . ez a Csillag. . . Éjszaka. . . Isten. . . a napfény. . . így sír a csöpp soká. És a sötét mézáróság irtóztatva löki el a vödröt, nehogy utoljára azt hallja, a saját nevét.

★

NYITÁS

Írta: Gelléri Andor Endre

A kávéház nyolc nagy ablaka ködös aranyfényvel beleragyogott a sötétbe.

Az ajtaja pedig folyton nyílt és csukódott.

A hosszú fapadok teli lettek emberekkel, asszonyokkal, akik idetódultak a bányából, a téglapréspektől vagy az istállók-ból.

Néhány nagyevő, megcsiklandozva a kávéház végigterjedő ételszagoktól; odament a konyhaajtóhoz és leste a dagadt szolgáló minden mozdulatát.

Hatalmas, kék és piros zománcú lábosok daloltak és bugy-

borékoltak a gőz furcsa hangján a kisebb kemencének beillő tűzhelyen. Mintha óriások ételét keverte volna a vaskos fakanállal a testes leányzó. A tányérok magasan, toronyba rakva sorakoztak az asztalon és ferdén megdültek, mint a pisai torony. Kusza összevisszaságban sokágú villák, kimarjult kések s elkopott végű kanalak heverték egy hatalmas fonott kosárban, amit az étkezéseknél a szolgáló a karjára vett s belőle osztotta szét az evőeszközöket.

A puhán izzó vörös tűz bronzsínűre festette be a tűzhely előtt heverő kutyát.

Most a lány egy rőfnyi hosszú, zsírtól csöpögő kolbászt húzott ki a bablevesből. A húsvágó deszkára tette, hogy adagokba aprítsa. De Bíró, ez a puffadt hasjankó, aki idáig úgy szítta be az orrán az ételillatokat, mint más a virágoskertét: nagyot nyelt, aztán nem bírva magával, elrántotta a kés alól a rőfnyi kolbászt s falni kezdte. Úgy nyelte, hogy a szája, arca csupa zsír lett s egy-egy nagyobb falat megakadt és keresztbe állt a torkán.

Magyarázatul a kontócéduláját mutogatta a leánynak:

— Majd föliratom, ne pörölj, hagyjál enni!

A lány hátba vágta s kiűzte a konyhából. Elreteszelte a konyhaajtót, aztán lámpást vett a kezébe s lement a pincébe, ahonnan teli öl disznókocsonyát hozott fel. Nyolcszor fordult a lány s egy másik asztal tele lett reszkető, remegő kocsonyás tányérokkal.

De most, a lakásból földúltan a kantinosné jött elő. Mögötte, kialudt szivarját szopogatva, a férje mozgott s a kezeit olyan semmitmondóan tárta szét, mint aki nem érti az egészet.

— Maris — mondta az asszony a szolgálónak —, nem látta a kasszakulcsot?

Egy kis pénzszekrény állt hátul a kantinban s annak a kulcsát keresték.

A lány mulyán bámult a kantinosnéra s a kezét beletörölte a kötényébe.

— Nem, naaccsága, nem — s a fejét ingatta, majd ezt tette hozzá: — a Bíró megzabált egy félrőf kolbászt. Tessék fölírni.

— A kasszakulcsot keresem! — ripakodott rá a kantinosné s a leány zsebeihez kapott. Semmi se volt bennük.

Aztán a fiókoknak láttak neki: ott se volt. S közben magyarázta a leánynak:

— Ilyen, sok apró bevágás a végén, így be kell nyomni a zárba, aztán megfordítani a kilincset. . .

Hiába, Maris nem látta.

Horvát kantinos azt mondta, hogy hagyják abba a keresést, majd reggel hirtelen előkerül magától is.

De mikor a kantinosné már reggel óta keresi s nem bírt fizetni semmit az ügynököknek. S éjjel meg ki tudja, nem törnek-e be s elrabolják a pénzüket.

— Nincs más, kasszafúrót kell hívni.

Mind a két ember visszafordult az alacsony, tömzsi kis pénzszekrényhez s gyertyával próbálták kibetűzni kopott zománcablájáról, hogy ki gyártotta. Valahonnan Bécsből való volt a kassza. Semmi remény hát, hogy másodkulcsot kapjanak hozzá valamelyik fővárosi gyártól. S az ilyesmiért, te Isten, micsoda árat préselnek ki az emberből.

Földobálták a dunyhákat keresés közben s tízszer is elmondták: éjjel virrasztani fognak, Horvát a kassza előtt fog ülni, revolverrel a kezében.

Horvátnak hirtelen eszébe jutott, hogy itt ül valamelyik asztalnál a gyári lakatos.

Odament hozzá s titkosan hátrahívta. De a lakatos nyíltan bevallotta: egyszerű zárat vagy lakatot még kinyit, de az ilyesmihez nem ért. Inkább előre bevallja, semmint utólag kelljen pirulnia.

Maris közben hatalmas tálcán már hordta a vacsorát. Az asztaloknál nekiláttak az evésnek.

Tir, aki nemrég vándorolt ide a gyárba, intett a lánynak:

— Mi a baj?

A leány fölrántotta a vállát:

— Nincs meg a kulcs.

— Milyen kulcs?

— Hát, ahol a pénz van.

— A kasszakulcs talán?

— Az, az.

Maris rögtön besietett a gazdáihoz. Félrehívta a nagyságát s azt súgta neki, hogy az a kínai arcú nagyon is kikérdezte őt a kulcs felől.

— Miért, maga talán látta a kulcsot? — támadt Horvátné Tirre.

— Nem.

S a poharából nyugodtan kiitta a maradék bort.

Többen odafordultak és figyeltek: mi baj van megint a kínaival?

Aztán hallották: az elveszett pénzszekrénykulcsokat keresi rajta a kantinosné. Úgy, hát talán tolvaj lenne ez?

S Putz, a bányamester, akinek délben gyanús volt Tir érdeklődése a dinamit s a robbantások után, fölállt s odament az asztalukhoz.

— Mi a baj, nagyságos asszony? — kérdezte.

S most már többen is odatódultak.

Horvátnéból kitört az idegesség.

— Mutassa a zsebét — förmedt rá Tirre, de az megrázta a kobakját és talpraszökött.

Horvátnéban már az bújkált: hogy fogjátok meg, tolvaj. . . mikor Tir azt mondja a szőke hajú Maris szolgálónak:

— Mondd, igazán szőke a te hajad. . . nincsen festve?

Mindenki elbámult: mit jelentsen ez a kérdés. A lány hirtelen sírva fakadt: azt hitte, hogy őt gyanúsítja Tir.

— Csak azt mondd meg, így születted, ilyen hajjal a világra?

— Igen — zokogja a lány.

— Akkor gyere velem a kasszához és jöjjön a nagyságos asszony is.

De mielőtt hátramenne Tir, föláll, kiemeli a nagy petróleumlámpást s így vonul a pénzszekrényhez.

Bámulva követik, valamennyien készen arra, hogy rávessék magukat.

Mivel szorosan mögötte állnak, Tir helyet kér, mert így nem tud dolgozni.

— Mit akar csinálni? — kérdi tőle Horvátné.

— Ki fogom nyitni ezt a kasszát.

A gyári lakatos megingatta a fejét:

— Itt nem boldogulsz a perhakkival.

— Ebben igazad van — felelte Tir —, úgy látszik, okos ember lehetsz. . . de hát nem is azzal akarom fölnyitni.

S ezzel fürgén Maris hajába nyúl s kihúz onnan egy hajtút.

— Na, most helyet — mondja s lekukszol. Félretolja a kulcs-takarót s a lámpafénynél belehunyorog a zárba.

— Úgy-e, be kellett tolni, aztán ha betolták, kattogott a zár, aztán jobbra fordították a kilincset és kinyílt — mondja vizsgálódás közben Tir.

— Na, most kérek egy szál gyufát és helyet, hátrább, hátrább emberek!

Vozák, a gépész, odafurakszik melléje, de Tir elhessegeti:

— Most nincs rád szükség, te vén zsvány.

— Azazhogy, hozzád csak ide egy fölíró kártyatáblát és krétát s te majd írod, amit mondok.

— Tehát igazán szőke vagy te? — kérdi utoljára a szolgálótól Tir —, mert csak úgy sikerülhet a hajtúddal a munkám.

Vozák megjön a palatáblával s a krétával.

Tir mintha orvos lenne s egy beteg szívét hallgatná. . . benyomja a hajtút. . . finoman. . . lassan s minden idegszálával figyelni az apró zárzörejeket.

Most reccsen valami. . . mintha a zárban egy húr elpattant volna.

— Írd csak, Vozák. . . pak.

Vozák bandzsítva bámul rá. S a fejét kaparja a krétával. Ne csináljon ilyen csúfot belőle Tir. S dühös arcot vág.

— Írd már azt, hogy pak és semmi többet, te barom.

Vozák. . . isten neki, leírja, hogy: pak.

A gyertya lobog Tir arca mellett s zöld szemén pirinyó fáklyaként visszatükröződik a képe. . . a hajtú hol belemerül, hol mintha kitolnák belülről, kiugrik a kulcslyukon.

Tir föláll. S odamegy Blaskó feleségéhez:

— Igazán fekete hajjal születted, te, asszony?

S mintha magában számvetést csinálna módszerben:

— Igen, most a fekete hajú nő van soron.

A gyári lakatos svindlernek tartja Tirt. De viszont egyet már szólt a zár. . . s most Tir odasúgja fojtottan Vozáknak: puk. . . s alig áll neki:

— Írd csak: tik. . .

Otromba betűkkel ez áll a táblán: pak. . . puk. . . tik. . .

Kínai varázsszavak lennének ezek? Vagy a kasszazár nyelvén értene Tir?

Horvátné nem bírja tovább szó nélkül:

— Oszd legalább kinyílik?

— Mit fizet érte? — kérdi Tir s újra nekidűl a zárnak.

— Tak — kiáltja s a kilincs negyedrészt visszafordul.

Horvát szeretné elhajtani az embereket. Minek lássák, amint ez hajtúkkal kinyitja a páncélszekrényt.

De Tir most abbahagyja az egészet. Szótlatlanul sétál ide és oda s gondolkozva a levegőbe bámul.

— Két horgolótűt tessék adni.

S mikor megkapja, látszik, izgatottan hol egyiket, hol másikat szúrja bele a zárba. . . izegnek-mozognak ujjai között a hosszú horgolótűk. . . s a zár csattog-pattog alattuk.

Vozák nem győzi a sok furcsa szót felfirkálni. . . de most egy pillanatra megáll Tir s azt mondja Horvátnak:

Elengeded az összes bableveseim árát, ha kinyitom?

— El — feleli a kantinos.

— És Bíró barátomnak is a félróf kolbászt, amit megevett?

— Kutya legyen, ha nem — mondja a kantinos — és még egy félliter törkölyt.

— Nohát akkor mutasd azt a táblát, Vozák.

— Pak. . . puk. . . tik. . . krok. . . tötty. . . sss, ez az. . . mondja nevetve és a pénzszekrény nyitva van. Benne egy drótfonatú kosárban ezüstpénz halomban, aprók, papírba csomagolva s régi, sárgán fénylő aranypénzek. Följebb jó-csomó papírpénz.

Mindenki ágaskodik. . . Horvátné szeretné becsukni az ajtót, de nem meri. Hátha valami baj lesz vele.

S így aztán csak bámulják, nézik a sok pénzt az emberek mint az éhes farkasok, de Tir behajtja előlük okosan a pénzszekrény ajtaját.

— Vigyázz, paraszt. . . pont.

S közben kézről-kézre jár a teleírt bűvös palatábla.

Tir pedig nézi, mint törli ki a kantinos bablevesei árát a kasszanyitás fejében, a nagy kontós könyvből. Aztán nyakonfogja a pálinkás üveget s inni kezdi a szagos törkölyt. Majd odainti magához a Marist:

— Itt a tőd, te szőkehajú — s betűzi a vastag, szőke kontyba.

— Hogy kitől tanultam? — suttogja a kíváncsi Vozáknak. S ezzel hátradúl, hintázva magát a székén és elmereng, a régi, szép időkön.

Közli: NAGY SZ. PÉTER